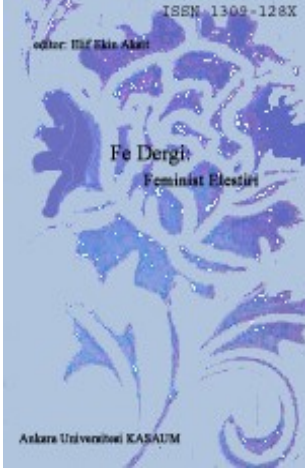

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 7, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**“Soyadım kimliğimdir, evlenince kaybolmamalıdır”:
Hegemonik erkeklik ile Medeni Kanun’un 187. maddesi
arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış**
Özden Melis Uluğ

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 21 Aralık 2015

Bu makaleyi alıntılar için Özden Melis Uluğ, “Soyadım kimliğimdir, evlenince kaybolmamalıdır”:
Hegemonik erkeklik ile Medeni Kanun’un 187. maddesi arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış” *Fe Dergi* 7, no. 2
(2015), 48-58.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/14_4.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın
çoğaltılamaz.

“Soyadım kimliğimdir, evlenince kaybolmamalıdır”:¹ Hegemonik erkeklik ile Medeni Kanun’un 187. maddesi arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış

Özden Melis Uluğ*

Türkiye’de evlenen kadının kocasının soyadını alması durumu Medeni Kanunu’nun 187. Madde’si (MK.m.187) tarafından düzenlenmektedir. Bu madde var olan ataerkil sistemin erkeğin üzerinden yeniden kurulmasına imkan vererek hegemonik erkekliğin kendini yeniden üretmesinde önemli bir rol oynamaktadır. MK.m.187 kurumsal olarak erkekliği yeniden üreterek hem erkekliğin kadın üzerindeki hakimiyetini hem de cinsiyet rollerini meşrulaştırmaktadır. Heteroseksüel normlar içerisinde evlenen çiftlerde erkek, kadını kendi ailesine “alarak”, erkekliğinin sınırlarını aile kurumu ile yeniden çizmektedir. Hem kadın kimliği hem de çocuk kimliği sadece erkek kimliği üzerinden tanımlandığı için erkeklik devlet eliyle yeniden üretilmektedir. Böylece MK.m.187 erkekliğin hegemonyasının sürmesine yol açmaktadır. Öte yandan kariyer sahibi bir kadının evlenmeden önce elde ettiği tüm kariyeri evlendikten sonra başka bir soyadı ile yeniden elde etmeye çalışması cinsiyet eşitliği açısından kadınların aleyhine bir durum teşkil etmektedir. Bu makalede MK.m.187’nin erkekliğin yeniden üretilmesi ve cinsiyetler arası eşitsizlikler bağlamında ele alınması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, bu bağlamda ayrıcalıklı erkek konumu sorgulanacak ve kadınların lehine kazanılmış dava örnekleri ışığında bu eşitsizlikle mücadele için yapılabilecekler tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Medeni Kanun madde 187, evlilik, hegemonik erkeklik, cinsiyet eşitsizliği, kadın kimliği

“My name is my identity and must not be lost”: A critical perspective on the relationship between hegemonic masculinity and article 187 of the Civil Code

The situation of women’s taking their husband surnames upon marriage is regulated by Article 187 of the Turkish Civil Code. This article plays a key role in reproducing hegemonic masculinity by providing the possibility of reconstructing the paternalistic system through men. Article 187 of the Turkish Civil Code legitimizes both the domination of men over women and existing gender roles by reproducing masculinity institutionally. Men who get married within the borders of heterosexual norms draw the lines of masculinity by “including” women in their families. As both the identity of women and children are defined solely on the basis of men’s identity, masculinity is reproduced with the help of the state. Thus, Article 187 of the Turkish Civil Code facilitates the continuation of dominance of men over women. On the other hand, a woman who has built a career before her marriage has to rebuild her career after marriage with a different surname, constituting a disadvantage for women in terms of gender equality. In this article, I aim to question and criticize Article 187 of the Turkish Civil Code in the context of reproduction of masculinity and gender inequality. In addition, the privileged position of men will be questioned. Finally, possible strategies to combat this inequality will be discussed in the light of court cases that have concluded in favor of women.

Keywords: Article 187 of the Turkish Civil Code, marriage, hegemonic masculinity, gender inequality, woman identity

Giriş

Hegemonik erkeklik kavramı (Connell 1987; 1995) erkeklik çalışmalarının akademide görünür olmasıyla birlikte 1980’lerde akademik literatüre girmiş ve bugüne kadar kavramla ilgili azımsanmayacak sayı ve çeşitlilikte araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda, hegemonik erkekliğin erkeklerin hayatlarını nasıl etkilediği (ör: baba-oğul ilişkisi, bkz. Sancar 2013; örn. erkeklerin fiziksel yapıları, bkz. Collinson ve Hearn 2005), eril tahakkümü toplumda yeniden üretmeye nasıl yardımcı olduğu (ör: cinsiyet rolleri, bkz. Carrigan, Connell ve Lee 1985),

çeşitli alanlarda farklı söz, eylem ve kurumlarla nasıl yeniden üretildiği (örn. devlet kurumlarıyla, bk: Bourdieu 1998) gibi sorularla hegemonik erkekliğin etki alanlarına odaklanılmıştır. Bu makalede de, hegemonik erkekliğin devlet gibi bir patriarkal kurum (Sancar 2013) tarafından nasıl üretildiği ve kadınların evlendikleri zaman soyadlarının nasıl değişeceğini düzenleyen 187. Madde ile hegemonik erkekliğin nasıl beslediği ele alınacaktır. Daha ayrıntılı söylemek gerekirse, bu makalede öncelikle hegemonik erkekliğin MK.m.187 ile devlet düzeyinde yeniden üretildiği iddia edilmekte, bu yeniden üretimin cinsiyetler açısından farklı boyutlarının ayrıntılı bir analizi yapılmaktadır.

Makale altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde hegemonik erkeklik kavramı tartışılacak, kavramın soyadı düzenlemesi ve erkekliğin yeniden üretilmesiyle olan ilişkisi ele alınacaktır. İkinci bölümde Türkiye’deki evlilik sürecine ve MK.m.187’ye odaklanılacak ve MK.m.187’nin hegemonik erkeklikle olan ilişkisi incelenecektir. Üçüncü bölümde MK.m.187’nin erkekler ve kadınlar üzerindeki farklı yansımaları ele alınacaktır. Dördüncü bölümde, Türkiye’de MK.m.187 ile gündeme gelen son gelişmeler dava örnekleri ile birlikte gösterilecektir. Beşinci bölümde erkekliğin soyadı üzerinden yeniden üretimini engellemek için ne yapılabilir sorusu sorulacak ve bu sorunla baş etme yöntemleri tartışılacaktır. Son olarak sonuç yerine bölümünde makalede ele alınan tartışmaların kısa bir özeti sunulacaktır.

Hegemonik erkeklik nedir?

1970’lerde kadın hareketlerinin siyasi hayattaki etkisinin hissedilmesiyle birlikte akademide de “Kadın Çalışmaları” başlığı altında yeni bir çalışma alanı doğmuştur. Kadın Çalışmaları alanı, hem cinsiyetin günlük hayattaki etkilerini daha iyi görmemize yardımcı olmuş, hem de “toplumsal cinsiyet” kavramının literatüre girmesine yardımcı olarak sosyal bilimler alanında farklı ve eleştirel bir bakış açısı sağlamıştır (Sayer 2011, 15). Kadın Çalışmaları alanının ilk zamanlarında daha çok kadınlara ve kadınlarla ilgili sorunlara odaklanılmıştır (Kepekçi 2012).

Kadın Çalışmaları alanı uzun süre kadın meselelerine odaklandığı için erkekliğin ne olduğu ve nasıl ele alınması gerektiği gibi sorulara yoğunlaşan çalışmalar bu alanın ortaya çıkmasından uzun yıllar sonra gerçekleşmiştir (Sancar 2013, 23). Erkek(lik)ler alanı üzerine yapılan çalışmalar, “erkek egemenliği” kavramını eleştirel bir bakış açısıyla ele almaya başlamıştır. Aynı zamanda, erkeklerin de erkek egemenliğinden rahatsız olabileceklerini vurgulayan erkeklik çalışmaları, biyolojik cinsiyet yaklaşımlarına da eleştirel bir bakış açısı sunmayı amaçlamıştır (Sayer 2011, 15). Bu alanda yapılan çalışmalar, hem erkeklik kavramını evrensel ve tarih ötesi bir olgu olmaktan ziyade, toplumsal koşulların bir ürünü olarak değerlendirme, hem de toplumsal cinsiyet rejimlerinin zamansal, mekânsal ve kültürel olarak farklılaştıklarını kabul etme eğilimi içinde olmuşlardır (Bozok 2013).

Erkek egemenliği kavramı, farklı gruplardan gelen fakat bütün erkekleri içerecek biçimde erkeklerin yararlandığı bir toplumsal düzene vurgu yapmaktadır. Bu anlamda erkek egemenliği kavramının aynı zamanda hegemonik erkeklik kavramını da içerdiği söylenebilir. Bunun sebebi erkek egemen kavramının da toplumun küçük bir ve ayrıcalıklı konumda olan bir grubunu, böylece erkeklik değerlerini temsil eden farklı erkeklik ilişkilerinin de birbirleriyle olan ilişkini anlatmasıdır (Sancar 2013, 17). Bu noktada yine de hegemonik erkeklik kavramını daha yakından incelemek yararlı olacaktır. Bu kavram Carrigan, Connell ve Lee tarafından (1985) ortaya atılmış ve sonraki yıllarda bu kavrama gelen eleştirilerle birlikte kavram daha da geliştirilmiştir. Connell (1998) hegemonik erkekliği kendi kelimeleriyle şu şekilde tanımlamaktadır: Hegemonik erkeklik,

“... kadınlık ve erkeklik biçimlerinin karşılıklı ilişkisi, tek bir yapısal gerçek üzerine, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel egemenliğine oturtulur. (...) Bu yapısal olgu, bir bütün olarak toplumda hegemonik bir erkeklik biçimini tanımlayan erkekler arası ilişkilerin ana temelini oluşturur. “Hegemonik erkeklik” daima kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir. Farklı erkeklik biçimleri arasındaki etkileşim, ataerkil bir toplumsal düzenin işleyiş biçiminin ayrılmaz bir parçasıdır.” (245, vurgu bu metinde eklenmiştir).

Bu tanımdan yola çıkarak hegemonik erkekliğin iki ana hegemoni alanı olduğu, ilkinin erkeklerin kadınlar üzerindeki, ikincisinin ise ayrıcalıklı erkeklerin ayrıcalıklı olmayan erkekler üzerindeki hegemonisi olduğu söylenebilir. Örneğin, bu kavrama göre, bir erkeğin bir kadın üzerinde hegemonisi olabileceği gibi, orta sınıftan gelen ve tam zamanlı işe sahip bir erkeğin de alt sınıftan gelen işsiz bir erkek üzerinde hegemonisi vardır.

Devlet, ordu, okul, basın-yayın, işgücü piyasası gibi kurumlaşmış patriarki alanları hegemonik erkekliğin yeniden üretilmesine katkıda bulunan alanlardır. Örneğin birçok devlet, cinsiyet ayrımı yapmama

bahanesiyle, var olan eşitsizliğe karşı gözünü kapatmakta (Sancar 2013, 21) veya yasalarla erkekleri kadınlar önünde öncülleyerek (ör: kadının ve çocuğun erkek soyadı üzerinden tanımlanması) hegemonik erkekliğin üretimini ve meşrulaşmasını sağlamaktadır. Yani hegemonik erkeklik devlet düzeyinde yasalarla desteklenmekte ve yasalar hegemonik erkekliğin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu sebeple, ataerkillik ve yasalar arasındaki ilişkiyi daha net bir şekilde gözler önüne sermek amacıyla erkeklikleri kuran etmenlere ve erkekliklerin kurulma stratejilerinin de ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir (ayrıca bk: Bozok 2013).

Bu bağlamda MK.m.187'yi ele alırsak hem Türkiye'de hem de birçok ülkede evlilik sonrası erkeklerin kadınlara kendi soyadlarını vermesinin hegemonik erkeklik kavramı ile açık bir şekilde örtüştüğü görünmektedir. Bu makalede evlenince erkeklerin kadınlara kendi soyadlarını vermesi durumunun yukarıda bahsedilen erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları hegemoni biçimi olduğu iddia edilmektedir. Hatta MK.m.187 erkekler arası bir hiyerarşi² yaratmaktan çok erkekle kadın arasında bir hiyerarşi yaratmaktadır denilmektedir. Bu sebeple, MK.m.187 bağlamında Türkiye'de ve birçok ülkede farklı erkeklik biçimlerinin birbirleri üzerinde egemen olan hiyerarşilerinden çok, karısına soyadını veren tek tip bir erkeklik biçimi olduğunu iddia etmek daha yerinde olacaktır.

Biraz daha açmak gerekirse MK.m.187, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetini yasa ile sağlamakta ve aynı zamanda pekiştirmektedir. Bu madde erkeklerin toplumdaki üstün ve birincil konumunu, kadınların kişilik haklarını ihlal ederek sürdürmesine olanak vermektedir. Kadınların kendi haklarından vazgeçmesi ve aile bütünlüğünün korunması görevinin sadece kadına düşmesi hem eşitliğe aykırı bir durum, hem de erkeklere sadece erkek oldukları için sağlanan bir ayrıcalık olarak yorumlanabilir (bk: Çakırca 2012). Aynı zamanda bu madde erkeklerin kişilik haklarını öncülleyerek kadınların toplumdaki ikincil konumunu pekiştirmektedir. Bu haliyle de cinsiyetler arası ayırım yapılmakta ve cinsiyet eşitliği ilkesi de ihlal edilmektedir.

Hegemonik erkeklik açısından değerlendirdiğimizde kadının evlenince soyadını değiştirme zorunluluğunun kadınların erkeklerle eşit bireyler olarak sayılmadığının bir göstergesi olarak da yorumlanabilir. Kadınların soyadını düzenleyen madde erkeği yasalar karşısında kadından üstün konuma getirmektedir. Her ne kadar soyadı hem bir bireyin belirlenmesinde en önemli faktör hem de vazgeçilemez, devredilemez ve feragat edilemez bir kişilik hakkı olsa da, bu hak görülüyor ki sadece erkekler için geçerli olmakta, kadınlar içinse geçerli olmamaktadır (Moroglu 2012) çünkü kadınlardan evlendikleri zaman bu bağlamda bu haklarından feragat etmeleri beklenmektedir. Evlenince kadının soyadının değişmesi zorunluluğuyla kadın sadece bir erkek üzerinden tanımlanmakta, kadına yalnızca kendi soyadını kullanma hakkı tanınmamaktadır. Oysaki bir kadının kendi soyadı üzerinde hak sahibi olması, hem kadının kamusal alandaki özgürlüğünün hem de kadınların erkeklerle eşit sayıldığı bir göstergesidir (Kim 2010). Bu madde ile kadınlar erkeklerle eşit sayılmadığı için de bu madde hegemonik erkekliğin üretimine doğrudan katkı sağlamaktadır. Tüm bu süreçler ve var olan sonuç birlikte değerlendirildiğinde hegemonik erkekliğin tek bir kanun maddesi ile nasıl yeniden üretildiğinin altı daha net çizilecektir.

Evlilik ve MK.m.187

Evlilik ve Türkiye'de geçerli olan MK.m.187'nin kökenini anlamak için biraz geriye giderek kadının toplumdaki yerini felsefecilerin nasıl ele aldığını ve bu ele alınış biçiminin daha sonraki yasa yapıcıları nasıl etkilediğini irdelemek büyük önem taşımaktadır. Antik Yunan toplumu incelendiğinde, kadınların kölelerle eş tutulduğu ve kadınların hukuksal bir konumlarının olmadığı göze çarpmaktadır. Örneğin felsefeci Hesiodos Greek toplumunda "Her erkeğin kadınları ve çocukları üstünde yasa koyma yetkisi vardır" diyerek kadına eski çağlardan beri nasıl bakıldığını özetlemiştir (Arat 2010, 30). 1789'da gerçekleşen Fransız Devrimi'ne kadar, kadınların toplumdaki konumu pek iyileşmemiş, ancak bu tarihten sonra eşit yurttaşlık meselesi kapsamında kadınların sesi yer yer duyulmaya başlanmıştır. Bu tek tük çıkan seslerin ise toplumsal dönüşümü sağlaması uzun yıllar almıştır. Bu süreçte soyadı kullanımı daha çok soylu sınıfında görülmüş, miras paylaşımı ve erkeğe bağlı soyluluk zincirinin belirlenmesinde soyadı önemli bir işlev görmüştür (Göztepe 1999). Uzun yıllar boyunca soyadı erkekler için kendi kimliklerini ve böylece kendi soylarını belirleme aracı olarak kullanılmıştır (Moroglu 2012).

Bu noktada Engels'in (2012 [1884]) "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" kitabına atıf yapmak da yerinde olacaktır. Engels (2012 [1884]), aile ile mülk sahibi gruplar arasındaki ilişkinin temelini mülkiyetin babadan oğula geçişi ile açıklamıştır. Engels'in kitabındaki en önemli nokta, mülkiyet ilişkilerinde kadınların da bir "mülk gibi" babadan kocaya el değiştirdiğini vurgulamasıdır. Engels'in argümanını modern toplumlara uygularsak, evlilikle birlikte devreye giren kadının soyadını düzenleyen maddelerin de bu duruma

olan bağlantısı rahatlıkla ileri sürülebilir. Modern toplumlarda da Soyadı Kanunu'nun ilgili maddeleri kadınların tıpkı bir "mülk gibi" babadan kocaya el değiştirmesine neden olmaktadır. Kadınların evlendikleri zaman kendi soyadlarını bırakmaya zorlanmaları felsefeci Otto Weininger'in "kadın özü itibariyle isimlidir zira, doğaları gereği kişilikten yoksundur" açıklamasıyla da paralel gözükmektedir (Bourdieu 1998'den alıntılanmıştır, 103).

Bourdieu (1998) de Engels'in bahsettiği erkekler arası mülkün geçişi durumunun aynı zamanda sembolik sermaye ile olan ilişkisine dikkat çekmektedir. Sembolik sermaye, üretim ve yeniden üretim ilişkilerinin evlilik piyasası ile olan ilişkisini gösterir. Bourdieu (1998), kadınların evlilik süreçlerinde sadece bir "nesne" olarak el değiştirdiğini vurgulamakta, fakat kadınların kendi anlamlarını hiçbir zaman kendilerinin belirleyemediğini iddia etmekte, bu sebeple de kadınların ancak sembolik sermayenin devam ettirilmesine ya da artırılmasına olanak sağlayan "nesnel" olarak işlev gördüğünü dile getirmektedir (59-60).³

Bozok'a (2013, 297) göre "[a]ile, erkekler için ataerkil iktidarı elde etmenin, ... soyun devamını sağlamanın ve baba olmanın en temel alanı" olarak görülmekte, erkekliklerin ataerkil bir şekilde hem evin reisi hem de otorite sahibi olarak yeniden üretildiği bir alan olarak da işlev görmektedir. Aynı zamanda, evlilikle birlikte kurulan ailenin hem eril tahakkümün hem de eril bakış açısının yeniden üretilmesinde çok önemli bir rolü olduğu öne sürülmektedir (Chodorow 1978). Bu argümana göre, "devlet egemenliğinin eril karakteri ailedeki egemenliğin eril karakteri ile birlikte var olur" (Sancar 2014, 198). Hegemonik erkekliğin yeniden üretilmesinde devletin rolü çok büyüktür, çünkü devlet ataerkinin ortaya çıkardığı tüm yasakları, koyulan yasalar da dahil olmak üzere, onaylamaktadır (Bourdieu 1998, 111). Bu noktada, evlilik ve aile kurumunun kadınları ataerkil iktidar yapısıyla gözetim altında tutan bir iktidar pratiği olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Erdoğan 2013). Bourdieu'ya (1998) göre, hukuk, toplumsal cinsiyetin işleyişi için oldukça elverişli bir araçtır çünkü toplumun kadın ve erkek olarak bölünmesinin de nesnel olarak işleyişine arka çıkmaktadır. Hukukun bu şekilde kurulu düzeni kutsadığını, böylece toplumsal cinsiyeti de hem bilinen hem de kabul gören resmi varoluşuna da taşıdığını da iddia etmektedir. Bu yolla bu eril tahakküm biçimi, hukukla birlikte kendisini güvence altına almakta ve aile içerisinde devlet tarafından onaylanmış bir şekilde kendisine yaşam alanı bulmaktadır.

Bu bağlamda, yazının da konusu olan Türkiye'deki MK.m.187'yi gözden geçirmekte fayda vardır. Türkiye'de kadınların evlendikleri zaman soyadlarının değişmesi MK.m.187'ye göre düzenlenmektedir. Bu maddeye göre, "Evlenen kadın kocasının soyadını alır. Kadın koca soyadı ile birlikte önceki soyadını da taşımak istediğini evlenme sırasında yazılı olarak evlendirme memurluğuna bildirerek talep edebilir. Evlenme akdi sırasında müracaat etmemiş ise daha sonra nüfus müdürlüğüne başvurarak önceki soyadını da kullanmak istediğini belirtebilir."

Bu maddeyi kısaca incelediğimizde MK.m.187'nin de literatürde önerilen hegemonik erkekliğin yeniden üretilmesi işlevini üstlendiği görünmektedir. Peki MK.m.187 hegemonik erkekliği nasıl yeniden üretmektedir? Birinci olarak, MK.m.187'ye göre erkek, kadını kendi ailesine "almakta", böylece onu kendi alanına "dahil etmektedir." Bir aile kurulduğu andan itibaren, o aile erkeğin ailesine dahil olmakta ve bu anlamda kadının ailesi de hiçe sayılmaktadır (Göztepe 1999). Bu sayede, erkekler, erkekliklerinin sınırlarını hem MK.m.187 ile hem de aile kurumu ile yeniden çizmektedir.

İkinci olarak, erkekler evlendiklerinde hem eşlerine (kadınlara), hem de çocuk sahibi olurlarsa çocuklarına kendi soyadlarını vermektedir. Böylece hem kadın kimliği hem de çocuk kimliği sadece erkek kimliği üzerinden tanımlanmaktadır. Bu durum, erkek hegemonisinin hem evlilik içi sürmesine sebep olmakta, hem de bir sonraki kuşakta da sadece erkek soyadının kullanılmasını sağlayarak erkek hegemonisini yeniden üretmektedir. Bu şekilde de ailelerin erk(ek) soyundan ilerlemesine olanak vermektedir (soyun erkek üzerinden ilerlemesi üzerine başka bir tartışma için bk: Kandiyoti 2013).

Yukarıda bahsettiğimiz iki noktayı biraz daha açarsak şu sonuçlara ulaşılabilir. Öncelikle, kadınlar, MK.m.187 gereği ya evlenene kadar kullandıkları soyadlarını bırakmak zorunda bırakılmakta ya da kendi soyadlarını eşlerinin soyadlarıyla birlikte kullanmaya zorlanmaktadır. Bu durum başlı başına kadınların özlük haklarını ihlal etmektedir. Bu noktada belirtmelidir ki kadına sadece kendi soyadını kullanmak yerine, ya eşinin ya da her iki soyadını kullanma hakkı verilmesi evlilik birliği içerisinde cinsiyet eşitliğini sağlamaktan oldukça uzaktır (Çakırca 2012). Aynı zamanda kadın babasının kütüğünden kocasının kütüğüne nakledilerek, kadına "yeniden doğmuş" gözüyle bakılmaktadır. Bu uygulama da "soy, kadın üzerinden devam etmez" argümanı ile meşrulaştırılmakta, hegemonik erkekliğe MK.m.187 ile bir meşruiyet alanı sağlanmakta ve böylece ataerkinin devlet düzeyinde uygulanması da sürdürülmektedir.

Özetlemek gerekirse, evlenince MK.m.187 gereği erkeğin kadına soyadını vermesi erkeğin hegemonisini normlaştırmakta ve devlet düzeyinde de meşrulaştırmaktadır. Böylece hem erkekliğin kadın

üzerindeki hakimiyetini, diğer bir deyişle kadınların cinsler hiyerarşisindeki ikincil konumunu, pekiştirmekte hem de cinsiyet rollerini bu şekilde yeniden üreterek yaygınlaştırmaktadır. Bir kişi sadece erkek olduğu için devlet nezdinde farklı muameleye, sırf kadın olduğu için ise başka ve haksız bir muameleye maruz kalmaktadır. Yani, erkeklik devlet eliyle yeniden üretilmekte, böylece hegemonik erkeklik de devlet yardımıyla sürmeye devam etmektedir.

MK.m.187'nin erkekler ve kadınlar üzerindeki yansımaları

Bu bağlamda ele alınması gereken diğer bir önemli konu da MK.m.187'nin erkek ve kadın açısından farklı sonuçlar yaratıyor olmasıdır. Erkek açısından ele aldığımızda, bir erkeğin evlenmesi o bireyin kendi soyadında hiçbir değişiklik yaratmamaktadır. Kimliği evlenmeden önce nasılsa, evlendikten sonra da aynı şekilde kalmaktadır çünkü erkek evlense de boşansa da doğduğundan beri kullandığı soyadını kullanmaya devam etmektedir (ayrıca bk: Göztepe 1999; Sever 2013). Bu sebeple, medeni durum değişikliklerinde bu madde erkek kimliğiyle ilgili hiçbir değişikliğe sebebiyet vermemektedir.

Benzer bir şekilde erkekler evlenirken “acaba eşimin soyadını mı alsam, yoksa hem kendi soyadımı hem de eşimin soyadını birlikte mi kullansam” gibi bir kaygı taşımamaktadır. Tam tersine birçok erkek eşlerine kendi soyadlarını vermenin “haklı” gururunu yaşamaktadır. Evlenirken ailenin tanımlayıcı rolü erkeklerle verilmekte, çocuklar ve kadınlar erkekler üzerinden tanımlandığı için yasaların erkekleri öncüllemesinin de önü açılmaktadır. Bu bağlamda kadının hem kendi ailesiyle bağının koparılması gerçekleşmekte, hem de çocuğun soyadında sadece babanın soyadının yer alması sebebiyle çocuk tek bir aile sınırlandırılmaktadır (Göztepe 1999). Son olarak, kadınların aksine soyadına bakılarak bir erkeğin evli olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Bu durumun da örneğin iş görüşmesi veya terfi gibi durumlarda kadınlar olası ayrımcılıklarla karşılaşabiliyorken erkeklerin benzer deneyimler yaşamaları önünde adeta bir kalkan görevi gördüğü iddia edilebilir.

Öte yandan, MK.m.187'yi kadınlar açısından ele aldığımızda bu maddenin yarattığı haksızlık daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, MK.m.187 kadın açısından bir kimlik değişikliğine sebep olmaktadır. Bu madde dolayısıyla kadınlar evlenene kadar oluşturdukları benliği ve sosyal kimliği bırakmaya zorlanmakta, yeni kimlik süreci eşin soyadının alınmasıyla birlikte yeniden yapılandırılması gereken bir süreç olarak kadınların karşısına çıkmaktadır. Üstelik bir kadının etnik, dini ya da kültürel olarak bağlı olduğu bir gruba aidiyeti bu soyadı ile temsil edilirken evlilik ile bu aidiyet de zarar görebilmektedir. Kadınların bu değişikliğe kendi izinleri olmadan zorlanması özel hayatın ve kişilik haklarının ihlali anlamına gelmektedir (Anthony 2010). Bu şekilde kadınların hem kişilik hakları zedelenmekte hem de kadınlar adeta kimliksizleştirilmektedir (Çakırca 2012).

Aynı zamanda, boşanma gibi durumlarda kadınlar yeniden kimliklerini değiştirmek zorunda kalmakta, her medeni durum değişikliği kadınlar için yeniden başlanması gereken bir süreç olarak kadınları zorlamaktadır. Bu sebeple, kamusal alanda kadınların özel hayatlarıyla ilgili her değişiklik açıkça görülür hale gelmektedir (Çakırca 2012). Bu durumu erkeklerin kamusal alanı denetleme biçimi olarak da yorumlamak mümkündür. Bu haksızlığa ek olarak, her bir medeni durum değişikliğinde kadınların imzalarının değişmek zorunda kalması ve devletle ilgili pasaport, kimlik, sürücü belgesi gibi her türlü belgenin yeniden çıkarılması gerekmektedir. Buna bağlı olarak da banka hesapları ve kredi kartlarının da değişmesi kadınların aleyhine bir durum ve tek taraflı bir ayrımcılık teşkil etmektedir (aynı zamanda bk: Moroğlu 2012; Orhan ve Yücel 2014).

Bu noktada kadınların MK.m.187 yüzünden uğradıkları iki yönlü haksızlıkları da örneklerle ele almak oldukça faydalı olacaktır. Bazı kadınlar evlenmeden önce çok parlak bir kariyere sahipken bu kadınların aynı kariyeri evlendikten sonra başka bir soyadı ile yeniden elde etmeye çalışması gerekmektedir. Aynı şekilde, aynı kadın boşandığı takdirde soyadını yine değiştirmek zorunda kalacak ve her bir değişiklik kadınların hali hazırda var olan iş yaşamında uğradıkları ayrımcılıklara bir katman daha ekleyecektir. Bu durumun sadece iyi bir kariyere sahip veya ün sahibi kadınları ilgilendirmediğinin altı çizilmelidir. Aksine, bu durum kariyerlerinden, sınıflarından, içinde buldukları meslek gruplarından bağımsız olarak her kadının kendi soyadını taşımaya hakkı olduğu gerçeğini değiştirmemektedir (aynı zamanda bk: Orhan ve Yücel 2014).

Öte yandan, evlenmeden önce yapılan kariyerin aksine, bazı kadınlar da değişmiş soyadlarıyla evlendikten sonra kariyer sahibi olabilmektedir. Örneğin Serap Ezgü ve Gönül Yazar evlendikleri eşlerinin soyadlarıyla meşhur oldukları için boşanmalarına rağmen hala bu soyadlarını “sahne ismi” olarak kullanmak zorunda kalmaktadır. Bu noktada yaşanan diğer bir haksızlık da belirtilmelidir. Eğer bir kadın eşinin soyadını evlendikten sonra kullanmaya devam etmek isterse bu kullanımın çeşitli sebeplerle zorunlu olduğunu ve eski

eşine herhangi bir zararının olmayacağını ispatlamak zorundadır (Moroğlu 2012). Bu durum da elbette kadınlar açısından ayrı bir haksızlık yaratmaktadır.

Boşandıktan sonra bu “sahne ismini” kullanmayı reddeden kadınlar da vardır. Birçoğumuzun bildiği gibi gazeteci Balççek Pamir de boşandıktan sonra Balççek İter olarak gazeteciliğe devam etmek zorunda kalmıştır. Balççek İter, bu soyadı değişikliği yüzünden izleyicilerden olumsuz tepki aldığını bir röportajında belirtmiştir.⁴ Özetlemek gerekirse, her medeni durum değişikliği kadınlar için yeniden başlanması gereken bir süreç olmakta ve kadınlar sırf MK.m.187 yüzünden bu haksızlıklara maruz kalmaktadır.

MK.m.187'nin kadınlar açısından büyük bir haksızlık olduğuna inanan, eşlerinin soyadlarını kullanmak istemeyen ve bu sebeple dava açan kadınlar da mevcuttur. Not düşülmelidir ki soyadlarını kullanmak adına eşit yurttaşlık hakları için her zaman mücadeleye girmek zorunda kalanların erkekler değil her zaman kadınlar olması da kanun koyucuların konu cinsiyet eşitliğine gelince nasıl duyarsız olduklarını da adeta gözler önüne sürmektedir (Çakırca 2014). Bu durumun kendisi bile kadınlar açısından başlı başına bir haksızlıktır (bk: Sever 2014). Bu haksızlığa karşı çıkmak için, hem dünyada hem de Türkiye’de sadece kendi soyadlarını kullanan kadınların sayısı da geçmişe kıyasla hızla artmaktadır. Bir sonraki bölümde Türkiye’den dava örnekleriyle birlikte MK.m.187 ile ilgili yaşanan son değişiklikler ele alınarak bu haksızlığın kadınların lehine çevrilmesi için dava açan kadınların verdiği mücadele anlatılacaktır.

MK.m.187 ve Türkiye’deki son gelişmeler

Türkiye’de kadınlar, 1997 yılında⁵ hem kendi soyadlarını hem de eşlerinin soyadlarını birlikte kullanabilme hakkı kazanmışlardır. Bu durum birçok kadını sevindirmiş ve hatta şimdilerde de birçok kadın, evlendikten sonra hem kendi hem de eşinin soyadını birlikte kullanmaktadır. Fakat iki soyadı kullanma durumunun da kadınlar açısından bir haksızlık yarattığı ve hegemonik erkekliğin devamını sağladığı önceki bölümlerde ayrıntılı şekilde gösterilmiştir. Bu sebeple de 1997 tarihli bu karar kadınların ihtiyacına tam olarak cevap vermemiş, eşitsizliği de engellememiştir (Göztepe 1999). Diğer bir deyişle iki soyadı kullanımı var olan haksızlığı ortadan kaldırmamakta, burada da örtük bir şekilde kadınlara devlet eliyle uygulanan ayrımcılık devam etmektedir.

Bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi MK.m.187 hem ulusal hukuka hem de insan hakları hukukuna dair düzenlenen belgelere göre kadınların aleyhine bir durum teşkil etmektedir (Çakırca 2012). İki soyadı kullanımına olanak sağlansa bile bu haksızlık devam ettiği için, haksızlığı kabul etmeyen kadınlar da 2000’li yılların başında yavaş yavaş bu konuyu davalarla gündeme taşımışlardır. Avukat Ayten Ünal,⁶ Gülizer Tuncer,⁷ Sevim Akat,⁸ akademisyen Bahar Leventoğlu⁹, Betül Tanbay¹⁰ ve Ebru Voyvoda¹¹ sadece kendi soyadlarını kullanmak için dava açan kadınlar arasında ilk akla gelenlerdendir. Birçok kadının açtığı dava benzer bir süreçten geçmiştir. Eşlerinin soyadlarını kullanmak istemeyen kadınlar önce dava açmış, fakat Medeni Kanun’da böyle bir hüküm olmadığı için mahkemeler dava taleplerini reddetmiştir. Kadınlar da mahkeme kararlarını temyiz etmiş, fakat temyiz talepleri 187. Madde ile “aile birliği ve bütünlüğü korunmuş oluyor ve aile bağları güçlendiriliyor” sebepleri öne sürülerek reddedilmiş, Yargıtay da mahkeme kararlarını onamıştır. Devlete göre soyadının eşlerden birisine öncelik tanınacak biçimde kullanılması (öncelik tanınan elbette erkek), hukuk devletine aykırı bir durum yaratmamaktadır (aynı zamanda bk: Uluğ 2014). Böylece, dava taleplerinin reddiyle aslında “erkek” olan ve egemenliğini yasalarla da destekleyen bu “erkek” sistemin de devamı sağlanmaktadır. Diğer bir deyişle, yasalar erkekleri öncüllemekte ve kadınlar bu sebepten ayrımcılığa uğramaktadır. Aynı zamanda bu madde sebebiyle Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de cinsiyet eşitliği bağlamında ihlal edilmektedir (Çakırca 2012).

Bu sebeple yukarıda bahsi geçen kadınlardan birçoğu iç hukuk yolları tükenince davalarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) taşımaya karar vermiştir. Davalar AİHM’e taşındıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti devleti bu kadınlara “dostane” bir çözüm önerisi sunmuştur. Bu çözüm önerisi kadınların davalarını düşürmesi karşılığında nüfus cüzdanlarında kendi soyadlarını kullanabilecekleri değişikliği ve 1000 Euro’luk ödemeyi içermektedir. Fakat dava açan tüm kadınlar bu teklifi geri çevirerek 187. Madde’de yapılacak değişikliklerin ve bu eşitsizliğin ortadan kaldırılması için verilecek kararların tüm kadınların lehine bir karar olması gerektiğini iletmişlerdir.

AİHM de, kadınları açtıkları davalarda haklı bulmuş ve Türkiye’yi kadınlara kendi soyadlarını kullanma imkanı vermediği için mahkum etmiştir.¹² AİHM, kararlarını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin ayrımcılıkla ilgili maddelerine dayandırmış, Türkiye’de evlenen kadınlara şart koşulan kocanın soyadını kullanma zorunluluğunun kadınlara karşı ayrımcı olduğuna hükmetmiştir. Bu süreçte kadınların maddi ve manevi kaybının ödenmesi için de dava açan kadınlara tazminat ödenmesi gerekliliğini kararlarında belirtmiştir.

Örneğin AİHM Gülizar Tuncer'e hem 1500 Euro tazminatın hem de 3030 Euro olan mahkeme masraflarının ödenmesine karar vermiştir.

Öte yandan, AİHM'e gitmeden de sadece kendi soyadlarını kullanmaya hak kazanan kadınlar mevcuttur. Örneğin Ebru Voyvoda AİHM'e gitmeden kendi soyadını kullanmaya hak kazananlardan biridir. Voyvoda, Asliye Hukuk Mahkemesi'ne sadece kendi soyadını kullanmak için dava açmış, buradan sonuç alamayınca Aile Mahkemesi'ne başvurmuş ve davayı kazanmıştır. Yine aynı şekilde Sevim Akat da Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı bireysel başvurusuyla AİHM'e gitmek zorunda kalmadan Ayten Ünal kararına verilen atıfla sadece kendi soyadını kullanma hakkını kazanan kadınlardan birisidir. Akat'ın açtığı bu dava ile, bireysel başvuru yolu ile aynı hukuki yolu izleyerek sadece kendi soyadlarını kullanmak isteyen kadınların önü açılmıştır.

Tüm bu kararlar kadınların lehine sonuçlanırken, Türkiye hala kadınların evlenince kocalarının soyadlarını almasını düzenleyen 187. Madde'de bir değişikliğe gitmemiştir. Üstelik 2009 yılında Fatih 2. Aile Mahkemesi, Ankara 8. Aile Mahkemesi ve 2010 yılında Kadıköy 1. Aile Mahkemesi 187. Madde'nin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varmış, bu sebeple de bu maddenin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşlardır (Çakırca 2012). Anayasa Mahkemesi ise bu maddenin Anayasa'ya aykırı olmadığını öne sürerek sekiz olumlu oy kullanılmasına rağmen, dokuz olumsuz oy ile bu maddeyi değiştirmemeye karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi kararını "aile birliğinin korunması ve aile bağlarının güçlendirilmesi başta olmak üzere, nüfus kayıtlarının düzenli tutulması, resmi belgelerde karışıklığın önlenmesi ve soyun belirlenmesi gibi kamu yararı ve kamu düzeni gerekleri" ile gerekçelendirmiştir (Çakırca 2012). Bu soyadı meselesinin yerel mahkemeler ve AİHM mahkemeleri arasında sıkışıp kalması sebebiyle bu konu Sever (2014) tarafından bir yap-boz oyunu olarak değerlendirilmektedir.

Buna rağmen, bu konuda dava açan kadınların sayısının her geçen gün artması devletin kadınlar aleyhine sürdürdüğü tutumun kadınları yıldırmadığının bir işareti olarak yorumlanabilir. Türkiye'de 2015 yılı içerisinde Filiz Kahraman isimli bir kadın sadece kendi soyadını kullanmak için açtığı davayı avukatı Nihal Şentürk sayesinde detaylı bir başvuru hazırlayarak önceki davalara referansla ilk celsede kazanmıştır.¹³ Hatta Filiz Kahraman, kadınların avukat yardımı almadan da aile mahkemelerine doğrudan başvuruda bulunabileceklerini ve kararlara referans vererek davalarını güçlendirebileceklerini de öne sürmektedir.

Soyadı kullanımı için kadınlar tarafından açılan davaların önemi bu meselenin hukuki bir perspektiften ele alınmasının gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu sebeple, hukuki eşitsizliğe ek olarak bu meselenin hem kadınların günlük hayatında yarattığı eşitsizlikler, hem de meselenin hegemonik erkeklikle olan ilişkisi tartışılmalıdır. Bu tartışmalardan daha da önemlisi Medeni Kanunu'nun 187. Maddesi'nin kadınların kendi soyadlarını kullanımının önünü açacak şekilde değişmesi gerekmektedir. Böylece kadınların en temel haklarından biri olan soyadı hakkının kullanımı için nüfus müdürlüğü ya da mahkemelere başvurma zorunluluğu ortadan kalkacaktır.

MK.m.187'nin değişimi için neler yapılabilir?

Önceki bölümlerde MK.m.187'nin hegemonik erkeklikle olan ilişkisinden bahsedilmiş, bu kanunun kadınlar ve erkekler açısından farklı sonuçları olduğu ortaya konulmuş, fakat kadınlar açısından sürekli bir haksızlık yarattığının da altı çizilmiştir. Türkiye'deki gelişmeleri ele alarak bu kanunun değişmesi için emek harcayan kadınların hikayelerine yakından bakılmıştır. Bu bölümde ise MK.m.187'nin değişimi için neler yapılabilir sorusu sorulup cevabı aranacaktır.

Öncelikle kadınların evlendikleri zaman eşlerinin soyadlarını kullanmaları zorunluluğunun toplumsal cinsiyet açısından nasıl bir eşitsizlik yarattığının her kesim tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Bir erkeğin evlendiği zaman karısının soyadını almaması ve kendi soyadına ek olarak karısının da soyadını eklememesine karşılık bunun yasalarla kadınlara dayatılması yasalar tarafından erkeğin öncüllendiğini göstermektedir. Bu öncüllemenin kadını dezavantajlı bir durumda bıraktığı yine her kesim tarafından kabul edilmelidir. Diğer bir deyişle bu durum hegemonik erkeklik kavramında da bahsedildiği gibi erkeğin kadın üzerinde yarattığı hiyerarşinin yasalarla da onaylandığını göstermektedir. Bu durumun değişmesi için, bireylerin evlendiklerinde yeni bir aile adı kullanımı için başvuruda bulunabilmelerinin, soyadını değiştirmek ya da değiştirmemek isterlerse de yasalar önünde eşit haklara sahip olabilmelerinin önü açılmalıdır (bk: Çakırca 2012; Göztepe 1999). Önemli olanın evliliklerde bireylere seçim hakkı tanınmasıdır. Bu bağlamda da kadınlardan evlendikleri zaman soyadlarından feragat etmelerini beklemek yerine hukuk düzeninden kadınların soyadlarına, yani kimliklerine, saygı göstermesi beklenmelidir.

Bu meselenin tartışmaya açıldığı ortamlarda birçok insan MK.m.187'nin "olması gerektiği gibi olduğunu" düşünmekte, bu sebeple de bu konunun tartışılmasını bile anlamsız bulmaktadır. Hem kazanılmış davaların haberlerini yayınlayan haber sitelerinin altındaki yorumlarda, hem de eşitlik, ayrımcılık gibi konularda belli bir hassasiyete sahip olduğunu iddia eden erkekler arasında bile kadınların soyadı davalarını aşağılayan tavırlara ve "uğraşacak başka konu mu kalmadı" gibi cümlelere rastlanmaktadır (ayrıca bk: Göztepe 1999). Bu tavırlara karşı kadın mücadelesinin bütüncül bir mücadele olduğu ve bu haksızlığın da kadınlara yapılan en az diğer haksızlıklar gibi önemli olduğu açıklanmalıdır.

Öte yandan, erkekler MK.m.187'nin neden bu şekilde olması gerektiğini açıklamaya yeltenmediği için kadınların bu durumun neden eşitsizlik yarattığını ortaya koyması gerekmektedir. Bourdieu'nun da (1998) öne sürdüğü gibi "eril düzenin gücü, kendi haklılığını ispat etmemeye yeltenmemesinde görülür: erkek merkezli görüş kendini yansız gibi dayatır ve onu meşrulaştıracak söylemlerde dile getirilmeye ihtiyaç duymaz" (s. 22). Tam da bu noktadaki gibi hukuk sistemi, MK.m.187 ile ilgili haklılığını ispat etmekten çok, ona karşı çıkanların neden "yanlış" olduğunu ortaya koyarak açılan davaları reddetmektedir. Yargı kararlarının cinsiyetlerden bağımsız nötr görüntüsü altında yargıçlar yasaları oldukça cinsiyetçi bir şekilde uygulayabilmektedir (Sever 2013). Sadece kadınların soyadını ilgilendiren kararlarda değil, mahkemelerin eşitlik konusundaki örneğin tecavüz, taciz gibi vaka değerlendirmelerinde de eril tahakkümün izlerini görmek mümkündür. Yasaların bu şekilde cinsiyetçi uygulanması da hegemonik erkekliğin yeniden üretimini devlet düzeyinde kolaylaştırmaktadır.

İlerleyen teknoloji çağı ile birlikte, her türlü işlem internet üzerinden e-Devlet sistemi ve T.C. kimlik numarası kullanımı sayesinde hızla yapılmaktadır. Bu sebeple kadının sadece kendi soyadını kullanmasının resmi belgelerde karışıklığa sebep olma ihtimali artık geçerliliğini yitirmiştir (Çakırca 2012). Bu teknolojik esneklik hukuk ve cinsiyet eşitliği çerçevesinde bireylere istedikleri soyadını kullanma şansı tanımaktadır. Tam da bu yüzden, sadece kadın oldukları için kadınlara istedikleri şekilde soyadlarını kullanma hakkının verilmemesi günümüz şartlarıyla da çelişmektedir. Bu durum sadece kadınların kendi soyadları ile ilgili bir durum olmamakta, aynı zamanda çocuk sahibi olmaları durumunda çocuğa verilen soyadında da yeniden bir eşitsizlik olarak karşımıza çıkmakta, hegemonik erkeklik başka bir şekilde yeniden üretilmektedir. Oysa Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi üye ülkelere soyadın çocuklara geçirilmesi konusunda eşler arasında birini öncülleyecek şekilde değil, aksine tam bir eşitlik sağlanması gerektiğini tavsiye etmiştir (ayrıntılı bilgi için bk: Çakırca 2012). Bu noktada önemli olan bireylere hem eşit hakların sağlanması, hem de iki tarafın da kısıtlanmadan istediği soyadını kullanma özgürlüğüne kavuşturulmasıdır. Yeni tasarımlarda örneğin erkeklerin de kadınların soyadını kullanabilme haklarının sağlanması, eşlerin dilerlerse ortak bir soyadı, dilerlerse kendi soyadlarını kullanabilme haklarının sağlanması gerekmektedir. 2011 yılında kadınların sadece kendi soyadlarını kullanmasının önünü açacak düzenleme için TBMM'de kanun teklifi¹⁴ verilmiştir. Fakat verilen bu teklif yukarıda sayılan beklentileri karşılamaktan uzaktır. Aynı zamanda yapılacak düzenlemelerin çocukların soyadlarını da eşitlikçi bir şekilde düzenleyen Danimarka, İsveç, Norveç, İspanya gibi ülkelerin yasalarını da göz önünde bulundurması yerinde olabilir (farklı ülkelerdeki soyadı düzenlemeleri için bk: Göztepe 1999). Bu değişiklikler sadece kadınlar için değil çocukların soyadının da eşitlikçi bir şekilde verilmesinin önünü açacaktır.

Son olarak, toplu davalarla bu konunun gündemde kalması sağlanabilir. Bu noktada özellikle pro-feminist erkeklerin de bu açılan davalara destek vermeleri yerinde olacaktır. Hegemonik erkekliğin hukuktaki yansıması olan MK.m.187'ye sadece bu durumdan rahatsız olan kadınların karşı çıkması değil, toplum cinsiyet eşitliğini benimsemiş herkesin hep birlikte karşı çıkması gerekmektedir. Bu anlamda hegemonik erkekliği reddeden bir erkeğin de dava açması sembolik de olsa oldukça önemli bir adım sayılabilir. Bu bağlamda konuya duyarlı yazarlardan, sanatçılardan, akademisyenlerden, avukatlardan ve aktivistlerden destek alınabilir. Böylece kamuoyu yaratılarak konunun sık sık tartışılması ve medyada yer alması sağlanabilecektir. Bu sayede de bireyler bu konunun yarattığı eşitsizlik üzerine daha çok düşünme fırsatı bulacak ve fikirlerini de toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde değerlendirerek değiştirebilme imkanına sahip olacaktır.

Sonuç yerine

Bu makalede MK.m.187 ve hegemonik erkeklik arasındaki ilişki ele alınmıştır. Hegemonik erkekliğin devlet düzeyinde yasalarla nasıl yeniden üretildiği ve MK.m.187'nin de bu noktada nasıl bir işlevi olduğu tartışılmıştır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğine katkıda bulunan MK.m.187 kadınların aleyhine bir durum yaratırken, aynı dezavantajlı durumu erkekler için yaratmamaktadır. Bu nokta erkekler için de dezavantajlı bir durumun yaratılması gerektiğini savunmak gibi algılanmamalıdır, aksine hiçbir grubun cinsiyetleri dolayısıyla dezavantajlı durumla karşı karşıya olmaması gerekliliği ekseninde okunmalıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bu sorunu ele aldığımızda ise var olan haksızlığın düzeltilmesi için Türkiye’de 187. Madde’nin değişmesi gerekmektedir. Bu haksızlığa karşı dava açan kadınlar, AİHM’de davalarını kazandıktan sonra Türkiye’yi mahkum ettirmişler ve iç hukukta düzenleme yapmaya zorlamışlardır. Önümüzdeki günlerde bu meselenin daha görünür olacağı ve MK.m.187’nin toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde yeniden düzenleneceğini düşünmek hayalperestlik olmayacaktır. Bu sebeple makalenin başlığında da belirtildiği gibi “soyadım kimliğimdir, evlenince kaybolmamalıdır” çizgisindeki bir anlayışın yerleşmesi için mücadele etmenin temel önemi daha da net anlaşılacaktır.

¹Amerika’da kendi soyadını kullanmak için direten ilk kadın olan Lucy Stone’un sözü

²Jacobs University Bremen, Doktora Öğrencisi

³Bu noktada Türkiye’de eşcinsel evliliklere olanak tanınmaması dolayısıyla, bu maddenin heteroseksüel erkeklerle homoseksüel erkekler arasında bir hiyerarşi yarattığı da iddia edilebilir.

⁴Bourdieu (1998) bu durumun sadece evlilikle değil, doğurganlık, eğitim, ekonomik ve miras stratejileri ile de erkeklerin güç ve ayrıcalık alanlarının aktarılmasına yardımcı olduğunu söylemektedir.

⁵Ayrıntılı bilgi için: <http://www.haberturk.com/medya/haber/564941-neden-soyadini-degistirdi>

⁶14/05/1997 Tarihinde 743 sayılı mülga Medeni kanununun 153. maddesine, 4248 sayılı yasanın 1 maddesi ile eklenen fıkra ile.

⁷AIHM, Ünal Tekeli v. Türkiye, 16.11.2004, Başvuru No: 29865/96; ayrıca Ayten Ünal davasının ayrıntıları için:

<http://www.milliyet.com.tr/evli-kadina-soyadi-ozgurlugu/gundem/detay/1812283/default.htm>

⁸AIHM, Tuncer Güneş v. Türkiye, 3.9.2013, Başvuru No. 26268/08; ayrıca Gülizar Tuncer davasının ayrıntıları için:

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/kadinlarin-soyadi-cilesini-aihm-bitirdi-1149226>

⁹Sevim Akat bireysel başvuru ile Anayasa Mahkemesi’ne gitmiştir, 19/12/2013, Başvuru No. 2013/2187; ayrıca Sevim Akat davasının ayrıntıları için:

<http://www.milliyet.com.tr/-kadin-kendi-soyadini-kullanabilse/pazar/haberdetay/19.01.2014/1823914/default.htm>

¹⁰AIHM, Leventoğlu Abdülkadiroğlu v. Türkiye, 28.5.2013, Başvuru No. 7971/07; ayrıca Bahar Leventoğlu davasının ayrıntıları için: <http://www.milliyet.com.tr/-soyadinda-dostane-teklifi-kabul/gundem/detay/1760155/default.htm>

¹¹AIHM, Tanbay Tüten v. Türkiye, 10.12.2013, Başvuru No. 38249/09; ayrıca Bahar Tanbay davasının ayrıntıları için bakınız:

<http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/151953-aihm-kadinlara-kocanin-soyadi-dayatmasi-ayrimcilik>

¹²Ebru Voyvoda Ankara 3’üncü Aile Mahkemesi’ne başvuru yapmıştır ve AIHM’e gitmeden davasını kazanmıştır; Ebru Voyvoda davasının ayrıntıları için: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/14357344.asp>

¹³İlgili kararlardan birkaçı için: <http://www.milliyet.com.tr/-soyadinda-dostane-teklifi-kabul/gundem/detay/1760155/default.htm> ve <http://www.milliyet.com.tr/evli-kadina-soyadi-ozgurlugu/gundem/detay/1812283/default.htm>

¹⁴Daha ayrıntılı bilgi için: <http://www.bianet.org/bianet/kadin/162867-soyadimi-nasil-geri-aldim>

¹⁵Ayrıntılı bilgi için bk: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=95207

Kaynakça

Anthony, Deborah, J. “A Spouse by Any Other Name”, William & Mary Journal of Women and the Law, 17 (2010): 187-222.

Arat, Necla. *Feminizmin ABC’si*. (İstanbul: Say Yayınları, 2010).

Bourdieu, Pierre. *Eril tahakküm*. Çev: Bediz Yılmaz. (İstanbul: Bağlam Yayınları, 1998).

Bozok, Mehmet. Constructing Local Masculinities: A Case Study From Trabzon, Turkey. Yayımlanmamış Doktora Tezi. (ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, 2013).

Carrigan, Tim, Bob Connell ve John Lee. “Toward a new sociology of masculinity”, *Theory and Society*, 14, no. 5 (1985): 551-604.

Chodorow, Nancy J. *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. (Berkeley: University of California Press, 1978).

Connell, Robert William. *Gender and power*. (Sydney, Australia: Allen and Unwin, 1987).

Connell, Robert William. *Masculinities*. (Cambridge, UK: Polity Press, 1995).

Connell, Robert William. *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. Çev: Cem Soydemir. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998).

Collinson, David. L. ve Jeff Hearn. Men and masculinities in work, organizations, and management. *Handbook of studies on man and masculinities* içinde, haz. R. W. Connell, M. S. Kimmel, J. Hearn. (California: Sage Publications, 2005), 289-310.

Çakırca, İrem, S. “Evli Kadının Bitmek Bilmeyen Soyadı "Zaferi"!”, *Güncel Hukuk*, 2, no. 122 (2014): 60-61.

Çakırca, İrem, S. “Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXX, 2 (2012): 145-164.

Engels, Friedrich. *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. Çev: Kenan Somer. (Ankara: Sol Yayınları, 2012 [1884]).

- Erdoğan, Deniz. *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Kadın ve Toplumsal Cinsiyete Giriş Dersi kapsamında hazırlanmış ödev, 2013).
- Göztepe, Ece. “Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54, no 2 (1999): 101-130.
- Kandiyoti, Deniz. *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. (İstanbul: Metis Yayınları, 2013).
- Kepekçi, Egemen. “(Hegemonik) erkeklik eleştirisi ve feminizm birlikteliği mümkün mü?”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, no. 11 (2012): 59-86.
- Kim, Suzanne A. “Marital Naming/Naming Marriage: Language and Statue in Family Law.” *Indiana Law Journal*, 85 (2010): 893-953.
- Moroğlu, Nazan. “Kadının Kimlik Sorunu ‘Kadının Soyadı’”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99 (2012): 245-268.
- Orhan, Gözde ve Yonca Güneş Yücel. Yurttaşlıkta “ezeli” eşitsizlik: Evli kadının kimliği. A, Durakbaşa, Karapehlivan Şenel, F., Aslı, N. & Öner, Ş.’nin *Yurttaşlığı yeniden düşünmek: Sosyolojik, hukuki ve siyasal tartışmalar* kitabı içinde. (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014), 291-314.
- Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkansız iktidar: Ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. (İstanbul: Metis Yayınları, 2013).
- Sancar, Serpil. *Türk modernleşmesinin cinsiyeti: Erkekler devlet kurar, kadınlar aile kurar*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014).
- Sayer, Handan. *Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı*. (Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011). Şu siteden 13.07.2015 tarihinde alıntılanmıştır: http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e0b369dc31550b3ac30/handan_sayer_tez.pdf
- Sever, D. Çiğdem. “Kadının Soyadı: Bir Boz-Yap Hikayesiyle Eşitlik sağlandı mı?”, *Güncel Hukuk*, 2, no. 122 (2014): 62-63.
- Sever, D. Çiğdem. Anayasa Mahkemesi’nin Kadın-Erkek Eşitliği Yaklaşımına Bir Eleştiri. L. Gültekin, Güneş, G., Ertung, C. & Şimşek, A.’nın *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları* kitabı içinde. (Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013), 34-50.
- Uluğ, Özden Melis. “Kadınlar soyadını değiştirmesin, kanun değişsin!”, *Bianet*, 13 Ocak 2014: <http://www.bianet.org/bianet/kadin/152776-kadinlar-soyadini-degistirmesin-kanun-degissin>